

Väkivallan käsittely koulussa lastenkirjallisuuden avulla

Onko väkivalta hyväksyttävää missään tilanteessa? Ideaalimaailmassa väkivaltaa ei olisi olemassa, mutta valitettavasti se ei ole mahdollista. Tämän vuoksi opettajalla pitää olla valmiuksia käsitellä sensitiivisiä aiheita koulussa oppilaiden kanssa. Tässä esseessä pohdimme keinoja, miten opettaja voi vahvistaa oppilaiden sosiaalisemotionaalisia taitoja analysoimalla väkivallan ilmenemistä kirjoissa samalla ennaltaehkäisten sen ilmenemistä oppilaiden elämässä.

Käsitlemme väkivaltaa ja siihen liittyviä käsitteitä opettajan työn näkökulmasta ja mitä opettajan tulisi huomioida ottaessaan aiheita esille kouluympäristössä. Opettajan työssä voi kohdata tilanteita, joissa oppilas kohtaa elämässään väkivaltaa. Tärkeää on huomata, että jos jonkinlainen väkivaltatilanne liittyy henkilökohtaisesti jonkun oppilaan elämään, opettajan velvollisuus on hakea tai kannustaa perhettä hakemaan myös ammatillista apua. Oppilaiden tuodessa arkipäivän tilanteissa esille haastavia kysymyksiä väkivaltaan liittyen opettajalla on oltava taitoja käsitellä niitä oppilaiden ikätaso huomioiden.

Vanhempien ikäpolvien lapsuudessa väkivalta oli esillä monen elämässä esimerkiksi fyysisen kurittamisen tai perheväkivallan kautta. Nykyään yhä nuoremmat lapset kohtaavat väkivaltaa sosiaalisessa mediassa, mediassa, tv-sarjoissa, elokuvissa ja videopeleissä. Osa kohtaa väkivaltaa myös esimerkiksi kaveriporukoissa, kiusaamisen kautta sekä valitettavasti edelleen perheväkivallan muodossa. Opettajan on oltava tietoinen ajankohtaisista tapahtumista ja oppilaiden mielenkiinnonkohteista, sekä osattava tuoda ne esille sensitiivisesti ja ikätasoon sopivalla tavalla. Vaikeimpien väkivaltaan liittyvien teemojen, kuten kuolemaan johtava väkivalta ja seksuaaliväkivalta, käsittelyssä opettaja voisi keskustella asiasta myös vanhempien kanssa sekä mahdollisuuksien mukaan tehdä moniammatillista yhteistyötä eri tahojen kanssa.

Väkivallan yhteys koulumaailmaan ilmenee hyvin konkreettisesti kiusaamisen kautta. Kiusaaminen terminä on usein hyvin vähättelevä, sillä kiusaaminen on pahimmillaan fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Tarkastellessamme lastenkirjallisuutta huomasimme, että kiusaamisen väkivaltaisuutta ei useinkaan sanallisteta. Esimerkiksi Gösta

Knutssonin Pekka Töpöhäntä -kirjoissa Monni kiusaa muita kissoja sekä henkisesti ilkeillä sanoilla ja alistaen että fyysisesti esimerkiksi tökkäämällä Maijaa neulalla tassuun. Kirjoissa Monnin käytös nähdään ennemminkin härnäämisenä, eikä väkivaltaisena kiusaamisena, mikä heijastuu myös koulumaailmaan. Pohdimme, että jos samat tilanteet tapahtuisivat ihmisille, nähtäisiin tapahtumat mahdollisesti vakavampina kuin eläinhahmoille tapahtuessa. Toisaalta eläinhahmot usein herättävät oppilaissa empatiaa riippuen kotikasvatuksen asenteesta erilaisia eläimiä kohtaan.

Lukeminen kehittää oppilaiden empatiataitoja, sillä he voivat samaistua kirjojen hahmoihin ja tilanteisiin sekä esimerkiksi oppia pohtimaan erilaisten väkivaltatilanteiden vaikutuksia eri osapuolille. Valitsemissamme esimerkkikirjoissa väkivaltaa, sen vääryyttä ja tilannekohtaisuutta ei suoranaisesti käsitellä, vaan toimintaan vaikuttaa hyvis-pahis -asetelma, jolloin lukijalle annetaan ajatus väkivallan oikeutuksesta ja se saattaa näyttäytyä hyväksyttävässä valossa. Moraalikysymys nouseekin siis siitä, milloin väkivallan käyttö on hyväksyttävää? Kirjoissa usein tarinan antagonistin käyttämä väkivalta sankaria kohtaan näyttäytyy paheksuttavana asiana, mutta sankarin yhtä lailla paheksuttavat teot ovatkin hyväksyttäviä. Tästä lapsi voi saada kuvan: jos joku on ilkeä minua kohtaan, on minulla oikeus käyttäytyä samoin häntä kohtaan. Esimerkiksi Grimmin veljesten Hannu ja Kerttu -sadussa Noidan aikomuksena on syödä lapset ja lopulta Kerttu väkivalloin tappaa Noidan työntämällä tämän uuniin. Samoin vahvemman ja heikomman henkilöahmon asetelmassa on moraalinen dilemma; vahvemman väkivaltaiseen käytökseen suhtaudutaan usein kielteisesti, mutta hahmon ollessa kertomuksen sankari, väkivallan käyttöä ei katsota pahasti tai kyseenalaisteta. Esimerkiksi Astrid Lindgrenin Peppi Pitkätossu -kirjoissa Peppi käyttää voimakkuuttaan muiden hahmojen läksyttämiseen esimerkiksi heittämällä pojan puuhun sekä painiessaan vahvaa Adolfia vastaan.

Tärkeää olisi esimerkiksi diplomikirjoja lukiessa huomioida oppilaiden valitsemat kirjat ja niiden sisältö. Tavallisten "mitä pidit kirjasta" ja "kuinka monta tähteä kirjalle annat" sijaan olisi parempi kysyä oppilailta esimerkiksi mitä aiheita kirjassa käsiteltiin ja mitä tunteita aihe herätti oppilaassa. Näin opettaja pysyy kartalla oppilaiden ymmärryksestä ja kokemuksista, sekä pystyy ottamaan vaikeita aiheita esille vaikka yhteisesti. Opettajan on hyvä olla tietoinen oppilaiden lukemien kirjojen sisällöistä ja

teemoista, jotta hän tietää, onko oppilas ymmärtänyt kirjan aiheen syvällisemmän merkityksen.

Väkivaltaan liittyviä eettisiä kysymyksiä tulisikin käsitellä oppilaiden kanssa ja ottaa puheeksi esimerkiksi se, miten väkivalta näyttäytyy kirjoissa, miten sitä käsitellään – tai pikemminkin, miten se jää käsittelemättä – ja ovatko oppilaat osanneet ajatella, että kirjoissa tosiaan on väkivaltaa. Oppilaiden kanssa voisi pohtia myös sitä, näyttääkö väkivalta hyväksyttävässä vai paheksuttavassa valossa, ja olisiko väkivalta todellisuudessa hyväksyttävää vai ei. Väkivaltaan liittyviä kirjoja voisi käsitellä multimodaalisesti, käyttäen apuna keskustelua, piirtämistä, kirjoittamista ja draaman keinoja, jolloin otettaisiin huomioon myös oppilaiden omia vahvuuksia ja tuettaisiin erilaisia ilmaisukeinoja.

Lähteet:

Knutsson, G. (2005). Pekka Töpöhäntä urheilukilpailussa. Helsinki: Gummerus kustannus.

Grimm, J. & Grimm, W. Hannu ja Kerttu.

Lindgren, A. (2011). Peppi Pitkätossu ja vahva Adolf ja muita sarjakuvia. WSOY.